

CHWILA (375) *sb f*

chwila (374), **chfila** (1) *MurzNT*.

sg N chwila (30). ◇ *G chwile* (20). ◇ *A chwilę* (108). ◇ *I chwilą* (5). ◇ *L chwili* (197), *chwil(e)j* (1); -
i : -(e)*j Mącz* (2 : 1). ◇ *V chwilo* (1). ◇ *pl N chwile* (5). ◇ *G chwil* (2). ◇ *A chwile* (5). ◇ *L chwilach* (4).
Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z tych samych przykładów) – XVIII w.

Stosunkowo krótki przeciąg czasu, moment; pora; mora Mymer¹, BartBydg; intervallum Mącz, Cn; spacium, tempus Mącz; interiectus temporis, intervallum temporis, tractus temporis Cn [s.v. chwila, doba, czas] (375) : Mora. Weyle. Chwila. Mymer¹ 3; BartBydg 92b; ábowiem w prętkiey chwili tho przychodzi/ iż ludzie aż do obłokow podwyższa fortuná HistAl F5; A Wiedz to/ iż ostatecznych cząłow náłtáną chwile niebezpieczne, BibRadz 2.Tim 3/1; Ut te tanto intervallo viderem. Abych cię po ták długiey chwili widział. Mącz 475a; GórnDworz Hh2; Gołowełe Cupidines tey żáłoſney chwile Płączą KlonŻal B3v; KochMarsz 153; Co ich kolwiek przyniołá chwilá teráznieyſza. Iuż mi z myśli wypádły té obecne twarzy KochPieś 8; Zadna chwilá tá nie byłá/ Zebych cię z myśli ípuściłá KochSob 60; ArtKanc S17; Iam-[...] Iuż dawno. Chwila temu. Calep 497b; pilnego ługę w nappilnieyſzą robotną chwilę ku Vrzędnikowi przytáwić ma pámiętać GostGosp 150; Kwiaty chwil wdzięcznych dáry/ zliczyłſz prędcy GrabowSet E2v; Chwilá/ dla vlzenia/ żádna mi nie dána GrabowSet R4v; Słońcu dzień/ chwilę księżycu dáć nocną GrabowSet V4v; RybGęśli A2; JanNKarKoch E4v; Ma żeglowánia do Bornholmu chwilę. KlonFlis D; SzarzRyt C2.

chwila czego (10): *Articuli temporum, Chwile cząłow. Mącz 17a, 404c; WujJudConf 77; gdy przyidą chwile ochłódenia od oſoby páńłkiey BudNT Act 3/19; Tyſiąc lat [...] waży/ Mniey niż chwila nocnéy ſtraży. KochPs 136; LatHar 396, 489, 639 [2 r.]; wżywiełſz tám chwile. Kłópothu y fráunku PudłDydo B4.*

Wyrażenia: »za mej chwile« = *za mego życia* (1): *y Neptun/ mniey kryie Ryb [...] Niżlim ia/ zá mey chwile Ciebie obráził GrabowSet C4.*

»nieszczęsna (a. nieszczęśliwa) chwila« [*szyk 7 : 1*] (8): *RejJóz N3v; O nieczefna chwyla byla Gdy mie matka vrodzyla. RejKup g2, ee5v; RejWiz 84; KochPs 72; WisznTr 17; KochFrag 51; w lámentliwą láłkółkę ſie przekinie/ w chwilę nieczczęśliwą GostCast 52.*

»ostatnia (a. ostateczna) chwila« (4): *WujJudConf 77; Bog wie co z námi będzie w tey oſtátniy chwili. WisznTr 22; LatHar 393, 639.*

»szczęsna (a. szczęśliwa) chwila« [*szyk 5 : 1*] (6): *Szczefnałſz tho bila chwylya kyediłſz thy myła panno łwego łyna począła y porodziela. Thak dziłſz bądź łchczefna chwylya kyedy ya poczną lyekowacz wiwynyeny LibMal 1549/148v; RejWiz 85; NAydzie łye kiedy chwilá ták łzczęśliwa KochPs 84, 205; KochPam 84.*

»wieczorna chwila« = *tempus vespertinum Mącz* (2): *Mącz 489d; W łegóz gołpodzie o wieczorney chwili/ Zeliłłáwłkiego niewinnie zábili KochFr 30.*

»wolna chwila« (1): *Sieść łobie s kilkiem olob kiedy wolna chwilá. RejWiz 17.*

»zła chwila« (9): *RejWiz 95, 125v; KochPs 3; KochMRot B4; WisznTr 21; BielSjem 7; ZawJeft 8; Boday łam widziál vpad nád łwą głowá/ Co ná cię przywiódl złá chwilę tákowá GrochKal 25; GostCast 45.*

Szeregi: »czas i (a) chwila« [szyk 5 : 2] (7): *SeklPieś* 19; Nie wáfzác rzecz znác czáfy y chwile [tempora et momenta]/ ktore Oćiec w íwey wáfłney mocy położył. *BibRadz Act* 1/7; Tempus alicui rei tribuere. Czáfú á chwile ná co nie żáłowác. *Mącz* 463d, 258d, 404c; *WujNT* 1.*Thess* 5/1, *Act* 1/7.

»godzina (abo) i chwila« [szyk 2 : 1] (3): Dźiękuię tobie/ że co godziná ábo y chwilá nie przeftáiefz dobrodźieyftw twoich ná mię wylewác *LatHar* 27, 489, 639.

»moment i chwila« (1):ták żaden moment y chwilá być nie ma/ w ktorąby ná Páná Bogá nie wfpominał. *LatHar* 4.

»punkt i chwila« (1): że ná on oftáteczny punkt y chwilę rozłączenia dufze z cíáłem/ przygotowania potrzebá *LatHar* 639.

α. *W funkcji przysłówka* (295) :

»chwile« = *przez pewien czas; adhuc PolAnt; aliquandiu Calag* (23): á zathuliwfy nozdrze potrzymay chwilę onego fokhu w nofie *FalZioł* I 89a, I 8d, 39d, 107a, V 93v; *BibRadz Gen* 46/29; *BielKron* 308; *Mącz* 226c; *SienLek* 125, 162; *GórnDworz* P2; *KochList nlb* 1; *PaprPan* A3v, Ee4; *Calag* 155a; Trwálá tám chwilę tá miła bieśiádá *KochFr* 23, 133; *KochPieś* 50; *PudłFr* 62; *ActReg* 121, 122; *WyprPl* C2v; *KlonFlis* G4v.

Wyrażenia: »długą chwilę« [szyk 8 : 1] (9): *OpecŻyw* 109v, 138; *FalZioł* V 103; obłápiáiac fie ínim długą chwilę fie dzyerżeli *BielKron* 413, 55, 381, 422, 451; *KochFr* 26.

»dobrą chwilę« = *przez pewien (dłuższy) czas* [szyk 4 : 2] (6): A tak chwilę dobrą ítál nagi/ aliz fuknia [!] iego przynieńiono *OpecŻyw* 135; Potym dobrą chwilę nie ielć ani pić nicz *FalZioł* V 68v, V 20a, 77; *LibMal* 1546/122v; *ActReg* 86.

»jednej chwile« = *pewnego czasu* (1): Iedney chwile rybitwowie/ Iuż byli zecknęli sobie *BierEz* I2v.

»jednej chwile« = *bardzo krótko* (1): lucerna eadem scripsi, Przi yedney íwieci/ álbo yedney chwile *Mącz* 201d.

»(nie)jaką chwilę« = *przez pewien czas; aliquandiu, diutule Mącz* (4): Casteria, Mieyfcá ná których łodzie ítawáyá/ á odpocziwáyá nieyáką chwilę. *Mącz* 40b, 91a, 210b; iżby Krol [...] mógl was poćiągnác zá gránice/ y trzymác iáką chwilę *GórnRozm* M.

»niemalą chwilę« (3): niemalą chwilę tak rozmáwiaiátz ítáli pófpolu *OpecŻyw* 166, 154v; *KochSz* C2v.

»tą chwilą« = *teraz* (4): A ia też tą chwyłá íkokiem. Wízytky íwoię rzeczy íprawie *RejKup* e8v; *ArtKanc* K2v; *ActReg* 149; Podobnoć fię tą chwilą nie dobrze w łeb dźieie *ZbylPrzyg* A3.

»tej chwile« = *teraz, natychmiast* (2): Weftchnie ku mnie czlowiek myle Niewrok ale wnet téy chwyłe. Grzechy mu íą odpufczony *RejKup* k7v; *ArtKanc* F3v.

»teżże chwile« = *wtedy; ipso momento Vulg* (1): A tudziefz theyże chwile gdy vmárłá/ rzekli do niey ktore ítały przy niey *Leop* 1.*Reg* 4/20.

Wyrażenia przyimkowe: »do chwile« (3):

~ *Wyrażenia:* »do jednej chwile« (1): Ad tempus, Do czáfú/ álbo/ do yedney chwile. *Mącz* 3b.

»do tej chwile« = *dotychczas* (2): *RejKup* d5v; We ínáchefmy obá byli do tey to chwile *HistRzym* 27. ~

»(ani) na chwilę« = *na krótko; aliquatenus Mącz; ad horam Vulg (28): OpecŻyw 82v; ForCnR C4v; FalZioł ‡2c; RejPs 43; RejJóz G7v; RejKup n8; KochZuz A4; Intermisus, PopuŹczony ná chwilę. Mącz 226c, 6d, 72c; SienLek 168; GórnDworz T6, Mm4; KochTr 14; KochFr 10, 56; KlonŻal Cv; KochSob 59; Víkrom ná chwilę/ w ták teŹkliwym bolu/ MyŹli ftrapione GrochKal 10; RybGęŹli A2; WujNT 2.Cor 7/8, Gal 2/5, Philem 15; WitosłLut A4v; SzarzRyt D4v.*

~ Wyrażenie: »na małą chwilę« (3): *BierEz L4; ktory tu iedno ná máłą chwilę moŹe zábić ciało. RejPos 168; CzechRozm 168. ~*

»na chwilę« = *przez chwilę (5): BierEz B2v; ForCnR Bv; Bowiem on pokarm nie natichmiałt fie pocźnie trawić w żołądku, ale tak sobie na chwilę poleŹy GlabGad K5v; RejKup i4; Mącz 121b.*

»na każdą chwilę« = *zawsze (1): y wpiŹe zakon fwoy w ferce W. K. M. podáiac ná káŹdą chwilę fąd fwoy BibRadz I *3.*

»na po chwili« = *na później (1): Bo to sobie chowála iefzcze ná pochwili RejWiz 83.*

»na maluczkiej chwili« = *na krótko (1): ByŹ mi iefzcze sfolgował ná maluczkiej chwili. RejWiz 170.*

»od tej, owej chwile« = *ex tunc Vulg; amodo Mącz (2 : 1): á od they chwile Lizimacha barzo miłował. BielŻyw 106; Leop Is 48/8; Mącz 227d.*

»po chwili« = *wkrótce, za jakiś czas; post pusillum PolAnt (164): FalZioł V 118; RejRozpr Ev; RejJóz M5 [2 r.], O2v, O3; RejRozm 395; RejKup b4, b5, Cv, c6v, e4v (15); PrzyŹedł potom po chwili y łam krol do niego RejWiz 71, 3v, 12v, 15, 15v, 16 (22); Pothym pochwili iákoby w godzinie [et intervallo facto quasi horae unius]/drugi iákis twierdził to Leop Luc 22/5 9; RejFig Cc6v, Dd7; RejZwierz 9v, 102, I17v, 120v, 126, 129v, 137; Czáfem thám IftnoŹ nie iefł PerŹoną/ záfię po chwili ieden Bog IftnoŹ iefł trzy PerŹony GrzegRóżn H3, D4v [4 r.], H2v, H3, H3v; KochSat A2, A3v, B3; Prot A2; HistRzym 15, 109v; RejPos A2, 358; RejZwierc 24v, [28³]v, 53v, 61v, 65 (14); BudNT Mar 14/70; PaprPan M2v, S3v, Aa4, Bb2; KochOdpr Cv; KochPs 22; SkarŻyw 183, 225, 234, 413, 527 (8); KochFr 32, 55, 76; KochSz B4; KochMRot B; WerGoŹc 222; WisznTr 33; Ledá o małą krzywde áli fie wnet biją/ PátrŹze záfię pochwili áli z łobą piją. BielSjem 22; KochPieŹ 10, 35, 41; PudłFr 8; BielRozm 2, 6; ActReg 84; KochFrag 38; WyprPl A3; LatHar 720; Y sítáło fię pochwili/ iákoby po trzéch godzinách [Factum est autem quasi horarum trium spatium]/ żoná teŹ iego [...] weŹłá. WujNT Act 5/7; SkarKaz 83a; CiekPotr 65; SkorWinsz A3.*

~ Wyrażenia: »nie po chwili« = *zaraz, bezpośrednio potem; subinde Modrz (1): muŹi zwiętfzá pilnoŹcią práwá ftánowić/ y kaźni niepochwili/ cźem dáley więtfze záoftrzáć. ModrzBaz 69v.*

»po dobrej chwili« = *po dłuŹszym czasie (1): potom włoz roŹey w then ług/ á po dobrej chwili odczedz od roŹey FalZioł V 65 v.*

»po małej (a. maluczkiej, a. maluchnej) chwili« = *post pusillum Vulg; post paulum PolAnt; postmodum Mącz (41): OpecŻyw 78v, 86, 109, 139, 156; FalZioł V 10v; BielŻyw 100; March² D2; RejPs 56, 150v; RejJóz O2v, O4; LibMal 1546/110v; RejKup f8, z6v; HistAl A6, F6; Pomałyi chfili/ przyŹtápiwłŹy ktorzy tam ftali rzekli Piotrowi MurzNT Matth 26/73; GliczKsiąŹ H8; RejWiz 22, 53, 155; Leop Luc 22/58; BielKron 15, 320v, 322v; Postmodum [...] Po máley chwiley/ Potym. Mącz 314c; GórnDworz P2; HistRzym 116v; RejPos 30v, 228v, 334v; PołóŹył Gedeon runo wełny/ po*

máley chwili wyżął wiádro wody z niego *RejZwierc* 205v, 63v, 170v, 233v; *KochFr* 133; *WisznTr* 31; *BielSen* 9; *WyprPl* C; *PudłDydo* n1b 1. ~

»przez chwilę« (4):

~ *Wyrażenia*: »przez długą chwilę« (1): iże tako łromotnie przez długą chwilę nág łtál *OpecŻyw* 125.

»przez krotką chwilę« (1): przez tę krotką chwilę tu mie doczekáycie *OpecŻyw* [162]v.

»przez chwilę niemálą« (1): Ktory s trożeczką ludu przez chwilę niemálą/ V Ternopile gory miał ták síłę łmiálą. *PaprPan* A3v.

»przez tę chwilę« = *teraz, tymczasem* (1): Ty thes thu Sumnienie miłe Możes zořtać pries the chwilę. *RejKup* n8. ~

»przy tej chwili« = *wtedy* (3): *SeklPieř* 6v; *SienLek* 189v; áby był P. Bog przy tey chwili/ gdy fię duřzá z ćiałem dźieli *ArtKanc* H14v [*idem SeklPieř* 6v: chwylil].

»w onę, w tę chwilę« = *interea, interibi Mącz* (1 : 1): Interibi idem significat quod interea, Przes ten czas/ w tę chwilę. Tym czásem *Mącz* 172c; ábyř mię nie potępił w onę chwilę/ kiedy wřelkie łtworzenie rozumne przed łtrářliwy ład twoy bęđzie pořtáwione. *LatHar* 25.

»w chwili« (21):

~ *Wyrażenia*: »w jednej chwili« = *pewnego czasu* (1): Liřzák z kozłem w iedney chwili/ Przyřzli k łtudni áby pili *BierEz* H3v.

»w kaźdey chwili« = *zawsze* (1): Powieđziećie żywot miły/ Bez kłopotu w kaźdey chwili *KochMRot* B2.

»w krotkiej chwili« = *wkrótce, szybko* (14): A potymże w krotkiej chwili/ Delfowie łkaráni byli *BierEz* H2; *RejRozpr* K3v; *RejJóz* B3, B7, C3, E2v, M7; *RejKup* f7; *RejWiz* 74, 127; *RejZwierz* 8v; *Milcz*. Luciprze bráćie miły Nágrođzim to w krotkiej chwili. *MWilkHist* E4, G3; *CzechEp* 363.

»w maluczkiej chwili« = *bardzo szybko; exiguó momento Modrz* (1): Częřtokroć w máluckiej [!] chwili giná te rzeczy/ ktore zá długi czás [...] były nábyte *ModrzBaz* 57.

»w tej chwili« = *teraz* (2): *RejZwierz* 100v; iuřci ideć od was w tey to chwili. *ArtKanc* S11v.

»w tej chwili« = *wtedy; interea Mącz* (2): tedy w tey chwili łklep łie obalił *BielŻyw* 37; *Mącz* 481b. ~

»za chwilę« = *przez chwilę* (2): ku gorze mu ié podnieř/ á ták podźierz záchwilę *SienLek* 165, V4v.

»za chwilę« = *po chwili* (3):

~ *Wyrażenia*: »za długę chwilę« (1): *KochFrag* 13 *cf* »za krotką chwilę«.

»za krotką chwilę« (1): Ze/ bądź zá długą/ bądź zá krotką chwilę/ [...] Bęđę iednák v brzegu *KochFrag* 13.

»za málą chwilę« (1): zá málą chwilę áli on ogieñ wnidźie we wřyřtkie pálce. *GórnRozm* K2. ~

»za tą chwilą« = *potem, za jakiś czas* (1): Za thą chwilą přj nym łiędżę A łnim łię rozmawiacź bęđę. *RejKup* q5v.

a. *Wolny czas; otium, succisivum tempus, vacatio Mącz* (7) : Succisivum tempus. [...] z nienacká chwile zbywayące. *Mącz* 30b; *Vacatio*, Próżnowánie./ odpoczinienie/ przeřtánie/ chwilá/ pokóy. *Mącz* 472b, 404c, 472c.

Szereg: »czas, (a, i) chwila« (3): Succisivum tempus. Czas y ty chwile które nam zbywają od potrzebnych spraw *Mącz* 30b, 17a, 475a.

b. *O pogodzie* (7) : A coraz bliżey z ftráchem ćifną wáły/ Y chwilá wichrowita *GrabowSet* M3v.

Wyrażenia: »(nie)pogodna chwila« = *non tractabile coelum, tempestas turbida Mącz* (4): Non tractabile coelum, Niepogodna chwilá. *Mącz* 46Ia, 469b, 477a; Nie pátrząc wiatru y pogodney chwile *KlonFlis* 03.

»zła chwila« = *intemperies Mącz* (2): *Mącz* 172a; A po złéy chwili piękny dzień przychodzi. *KochPieś* 41.

Synonimy: *czas, moment, »okiem mgnienie«, punkt; a. odpoczynienie, odwłoka, pokoj, próżnowanie, przestanie.*

KW